

Rozhodčí a rozhodování

debaty formátu Debatíáda

1. ROLE ROZHODČÍHO

Rozhodčí je důležitou součástí debaty, protože na jejím konci určí vítěze. To však není jeho jediným a už vůbec ne nejdůležitějším úkolem. Pro naplnění cílů debatního programu je nutné rozhodčího vnímat také jako učitele, vzdělavatele. Tuto úlohu plní zejména tím, že poskytuje debatérům zpětnou vazbu: vysvětlí jim, proč debatu vyhrál jeden z týmů (a ne ten druhý) a především jim poradí, jak se v příštích debatách s problémy vypořádat lépe. Zpětnou vazbu poskytuje i v písemné podobě prostřednictvím listu rozhodčího.

Rozhodčí musí:

- být nestranný; zejména nesmí rozhodovat tým, s nímž se na danou tezi připravoval, pokud nebude řečeno jinak. Totéž platí, má-li jiný bližší vztah k některému z debatérů. Ve školních kolech Debatíády toto pravidlo ale neplatí, učitelé smí být rozhodčími debat vlastních žáků, a dokonce je to silně doporučeno,
- znát pravidla debaty,
- orientovat se v problematice teze alespoň v rozsahu běžného všeobecného přehledu,
- být dobrým posluchačem – pozorně sledovat debatu a dělat si podrobné poznámky,
- chovat se vlídně a s úctou k debatérům, jejich trenérům i ostatním rozhodčím, ctít individuální přístup
- mít snahu a vůli vzdělávat sebe i ostatní, zejména debatéry,
- udržovat si svou kvalifikaci rozhodčího, sledovat změny pravidel a metodiky,
- být schopen sebereflexe,
- dbát o to, aby jeho rozhodnutí byla vždy jasně a srozumitelně odůvodněna.

Rozhodčí navíc dbají o dodržování pravidel a etického kodexu. Rozhoduje-li debatu panel více rozhodčích, plní tento úkol jeho předseda v průběhu debaty.

ADK dbá o to, aby debaty soutěží Debatního programu pro základní školy rozhodovali rozhodčí jednotně a se znalostí pravidel. Kdo se chce stát rozhodčím, musí mít ukončeno základní vzdělání a musí být seznámen s touto příručkou, bodovací tabulkou, formou záznamu výsledků debaty a listem rozhodčího. Výhodou je absolvování školení rozhodčích.

2. ZÁKLADNÍ PRAVIDLO A CO Z NĚJ PLYNE

V debatě vítězí tým, kterému se lépe podařilo obhájit své stanovisko.

Tedy:

Afirmace musí přinést do debaty stanovisko, plán, který přispěje k řešení problému, který afirmace v tezi identifikuje. Negace se vůči afirmativnímu stanovisku musí vymezit a představit své vlastní. Tým, kterému se podaří obhájit přinesené stanovisko lépe, debatu vyhrává.

O tom, jestli se týmům podařilo stanovisko obhájit, rozhoduje míra naplnění těchto osmi kritérií:

1. Tým dokázal představit a obhájit vlastní problém.
2. Tým dokázal představit a obhájit vlastní řešení.
3. Tým dokázal kritizovat obhajobu oponentů.
4. Tým svůj návrh dokázal bránit proti kritice oponentů.
5. Tým dokázal pokládat dobře mířené smysluplné otázky a dokázal soupeři vhodně odpovídat.
6. Projev mluvčích byl přesvědčivý z hlediska srozumitelnosti, použití jazyka i gestikulace.
7. Mluvčí působili jako tým.
8. Mluvčí podložili své stanovisko důkazy.

Každé z kritérií je hodnoceno 0-3 body podle toho, jak úspěšné v jejich naplňování týmy byly. Tým, který debatu vyhrál, nesmí obdržet nižší počet týmových bodů (nepřichází v úvahu tzv. „low-point win“).

Rozhodčí neposuzuje u jednotlivých kritérií týmy mezi sebou, ale hodnotí jejich naplnění u každého týmu zvlášť. Oba týmy tedy mohou u některých kritérií získat stejný počet bodů.

Pokud debatu rozhoduje panel rozhodčích, závěrečné rozhodnutí vzniká na základě společné diskuze a společné dohody.

3. JEDNOTLIVÁ KRITÉRIA, JEJICH VÝZNAM PRO DEBATU A JEJICH HODNOCENÍ

1) TÝM DOKÁZAL PŘEDSTAVIT A OBHÁJIT VLASTNÍ PROBLÉM + 2) TÝM DOKÁZAL PŘEDSTAVIT A OBHÁJIT VLASTNÍ ŘEŠENÍ

Kritéria č. 1 a 2 hodnotí, zda, nebo spíše do jaké míry, se stranám podařilo představit své stanovisko se všemi náležitostmi. Z projevu řečníků musí být zřejmé, proč v rámci teze zastávají zrovna to stanovisko, které zastávají.

Stanovisko v debatě formátu Debatiáda představují povinně obě strany. Musí obsahovat tyto dvě formální náležitosti:

- a) Problém
- b) Řešení

Proto jsou stanovisku věnována dvě kritéria, jedno zvlášť pro problém a jedno zvlášť pro řešení. Každé z nich je bodováno stejně jako všechna ostatní kritéria 0–3 body.

Vyjádřením, u kterých není zřejmá souvislost s tezí, nepřikládají rozhodčí váhu. Debatéři musí všechny své záměry a myšlenkové pochody vysvětlit a odůvodnit.

- a) Obě strany musí ve všech případech prokázat, že (a případně jak) jsou jejich tvrzení pro debatu relevantní – že (a jak) souvisí s tezí a problematikou, které se teze týká. Takovým vysvětlením není pouhé vyslovení teze na konci projevu (typu: „A proto by se X mělo změnit.“ poté, co mluvčí představí problém, který s X vůbec nesouvisí.)
- b) Stanovisko, u kterého není zřejmý jeho prospěch, není dostatečně vysvětlen jeho dopad v rámci teze (nebo tento dopad nedává logicky smysl), je slabé. Dopad nemusí být explicitně vyjádřen, pokud je zřejmý. Vyjádřený dopad je však obecně silnější než nevyjádřený.
- c) U problému musí obě strany prokázat, že existuje a je dostatečně závažný na to, aby byl hoden řešení – tedy přináší negativní dopady a poškozuje tak společnost.
- d) Řešení problému musí být realizovatelné a týmy by měly prokázat, že bude fungovat.

Možnosti negativní strategie jsou popsány v rámci kritéria 2, ale ať už negace zvolí jakoukoliv strategii, musí přinést vlastní konstruktivní obsah. Pouhá kritika afirmace negací na výhru nestačí, protože cílem debaty je obhájit vlastní stanovisko. Proto je nutné, aby nějaké stanovisko představila i negace (buď alternativní problém s jeho řešením nebo vlastní alternativní řešení nebo alternativní řešení v podobě statu quo) a platí pro něj stejné náležitosti jako pro stanovisko afirmativní.

3) TÝM DOKÁZAL KRITIZOVAT OBHAJOBU OPONENTŮ.

Kritérium č. 3 se ptá, zda byly týmy schopny oponovat stanovisku protistrany.

Poté, co afirmace přednese své stanovisko, má negace následující možnosti:

- a) Smí nesouhlasit s problémem. V takovém případě musí: vysvětlit, proč problém protistrany není relevantní nebo vůbec neexistuje, představit vlastní a dokázat, že ten existuje a relevantní je. Pouhá tvrzení typu: „Přinášíme vlastní problém, protože je důležitější.“ rozhodčí bez dalšího odůvodnění nezohledňuje. Poté musí negace představit vlastní řešení podle náležitostí popsanych u kritéria 2.
- b) Smí souhlasit s problémem, ale nesouhlasit s řešením. V takovém případě musí negace prokázat, že:

- i. afirmativní řešení problém nevyřeší
- ii. afirmativní řešení společnosti škodí

Negace může zvolit jednu z těchto strategií, nebo obě najednou. Poté opět musí představit vlastní řešení podle náležitostí popsaných u kritéria 2.

Pokud se negace rozhodne souhlasit s problémem, je její povinností toto rozhodnutí náležitě odůvodnit. Musí vysvětlit, proč také považuje problém za podstatný (např. doplní další argument, který říká, proč je problém podstatný). Na základě tohoto vysvětlení bude negace hodnocena v kategorii 1. Pouhé konstatování týmu: „Souhlasíme s problémem,” není dostačující, protože neukazuje, jaká je motivace týmu s problémem souhlasit, z jakých důvodů tým problém jako závažný vidí atd., takže by rozhodčí neměl na základě čeho kategorii 1 ohodnotit.

- c) Negace smí jako ideální řešení problému zastávat také status quo, nesmí však dokazovat, že v rámci teze neexistuje vůbec žádný problém. Teze se ze své podstaty zaměřuje na ty oblasti společnosti, které problematické jsou. Negace tedy může zastávat, že aktuálně aplikované řešení je ideální. Toto tvrzení musí náležitě odůvodnit.

Pozor, pro lepší pochopení jsou v bodech a), b) i c) popsány ve vztahu ke kritice i strategie týmu, které budou hodnoceny v kritériu 1 nebo 2. Jedná se vždy o kroky následující po kritice. Tedy např. v bodě a) je kritikou, když tým vysvětlí, že problém protistrany není relevantní nebo neexistuje, představení vlastního „lepšího” problému je pak už ale obsahem kritéria 1.

Afirmace pak kritizuje negativní řešení, a to stejným způsobem, jako negace to afirmativní. Pokud negace přinesla i vlastní problém, afirmace by jej také měla kritizovat. Jinou negativní strategii by však využívat neměla, protože by to narušilo její konzistenci (např. pokud negace napadá afirmativní problém, neměla by pak afirmace přinést do debaty další nový třetí problém. Znamenalo by to totiž, že přistoupila na negativní kritiku a spor o problém by automaticky prohrála.). Další reakce afirmace na negativní kritiku postihuje kritérium 4.

Obecně je stanovisko vyvráceno, jestliže protistrana dokáže, že:

- nepodporuje tezi = stanovisko se zněním teze viditelně nesouvisí,
- není prokázáno = vychází z chybné představy aktuálního stavu světa, z chybných předpokladů, důkazy jsou nepravdivé nebo úplně chybí, případně existují závažnější protidůkazy,
- nedává logicky smysl, popř. obsahuje logickou chybu,
- je z pohledu teze málo významné či zanedbatelné = problém neexistuje nebo existuje závažnější problém hodný řešení,
- nebude vyřešeno = řešení protistrany problém nevyřeší nebo dokonce společnosti uškodí.

Pokud protistrana vyvrací řešení stanoviska více způsoby, stačí k vyvrácení, je-li úspěšný alespoň jeden způsob.

Pokud jedné ze stran chybí dopad stanoviska, pouhé poukázání na tuto skutečnost není z protistrany dostatečnou kritikou a platnost celého stanoviska tak nevyvrací. Rozhodčí však tuto skutečnost při rozhodnutí debaty zohledňuje, protože absence dopadů plán oslabuje.

4) TÝM SVŮJ NÁVRH DOKÁZAL BRÁNIT PROTI KRITICE OPONENTŮ.

Kritérium č. 4 se ptá, zda dokázaly týmy patřičně reagovat na kritiku oponentů a navrátit tak platnost svému stanovisku.

Kritice čelí v debatě obě strany. Obě strany v debatě brání svá řešení, a pokud byl afirmativní problém negací napaden, tak i problémy.

Pro úspěšnou obranu:

Je nutné, aby se kritika protistrany v následujících řečech týmu odrazila. Týmy si musí navzájem naslouchat a na základě reakcí budovat svá stanoviska dále. Je nutné, aby týmy zaplnily mezery, které v jejich argumentaci protistrana odhalila nebo vytvořila. Pokud týmy pouze zopakují svá předchozí vyjádření, pro obhajobu jejich stanoviska to nestačí.

I pokud jeden z týmů nekritizuje, druhý tým je povinen dále rozvíjet své stanovisko, jen nezávisle na kritice protistrany (např. vyzdvihne přínosy svého řešení, rozšíří vysvětlení důležitosti problému atp.). Na základě tohoto rozvíjení bude tým v rámci obrany hodnocen. Pokud by tým nerozvíjel, rozhodčí by nemohl vyhodnotit, do jaké míry je tým schopen své stanovisko hájit a nemohl by tak v kritériu 4 udělit body. Tým může na absenci kritiky v rámci své řeči rozhodčího upozornit.

POZNÁMKY K OBSAHOVÝM KRITÉRIÍM:

Kritéria 1, 2, 3 a 4 jsou obsahovými kritérii. Soustředí se na podstatu stanovisek, která obě strany do debaty přináší. U všech čtyř kritérií je nutné zohledňovat ještě následující:

1) Rozhodčí přidělí body vždy jen na základě toho, co debatéři řekli, případně na základě jejich mlčení k dané věci. Zásadně nedomýšlí, co asi říci chtěli.

Tedy:

Rozhodčí se nesmí nechat ovlivnit svými specifickými znalostmi ani názory, natož svou představou o správném pojetí stanoviska. Rozhodčí debatu rozhoduje z pozice běžného rozumného člověka.

II) Při rozhodování debaty se stanovisko považuje za obhájené, pokud obstálo proti kritice protistrany. Rozhodčí však nepřikládají váhu irelevantní nebo prokazatelně nepravdivé argumentaci.

Tedy:

- a) Rozhodčí zjistí, zda strany navzájem na svá stanoviska reagovaly (pokoušely se kritizovat stanovisko protistrany a pokoušely se bránit své stanovisko proti kritice).
- b) Nereaguje-li strana na stanovisko protistrany či na kritiku protistrany, vyjadřuje tím souhlas, což je pro ni přitěžující okolností.
- c) Ke zjevným nesmyslům rozhodčí nepřihlíží, i kdyby zůstaly v debatě stát bez reakce protistrany. Zjevný nesmysl je takové tvrzení, které by za nesmysl považoval jakýkoli rozumný rozhodčí.

III) Čas využitý k prezentaci stanoviska

Mluvčí v debatě nesmí přesáhnout časový limit, který je pro jejich výstup stanoven. Po uplynutí času mohou dokončit myšlenku (v rozmezí 15 až 30 sekund), poté jim však dá rozhodčí najevo, že obsah jejich projevu již nezohlední (např. klepáním do stolu nebo preferovaně zvednutím rukou do pozice „vzdávám se“, aby naznačil, že už si nezapisuje a další sdělení mluvčího už se nebudou počítat). V Debatíádě se ale negativně nehodnotí, pokud debatéři čas nevyčerpají. Pravidla říkají, že pokud mluvčí čas nevyčerpá, je to pro něj strategická nevýhoda, protože přijde o možnost představit obsah v dostatečném rozsahu. Není to však chyba, za kterou by v závěrečném hodnocení docházelo ke strhávání bodů.

5) TÝM DOKÁZAL POKLÁDAT DOBŘE MÍŘENÉ A SMYSLUPLNÉ OTÁZKY A DOKÁZAL SOUPEŘI VHODNĚ ODPOVÍDAT.

Kritérium č. 5 se ptá, zda otázky, které v rámci dotazování debatéři pokládali, byly opodstatněné, smysluplné a nápomocné pro jejich další počínání v debatě. A zda odpovědi, které dotazování debatéři poskytovali, byly strategické a nebyly v rozporu s linií, kterou přednesli.

6) PROJEV MLUVČÍCH BYL PŘESVĚDČIVÝ Z HLEDISKA SROZUMITELNOSTI, POUŽITÍ JAZYKA I GESTIKULACE.

Kritérium č. 6 se ptá, zda stylová úroveň projevu byla adekvátní komunikační situaci, kterou je debata. Rozhodčí při posuzování projevu zohledňuje tato kritéria:

a) slovní zásoba a spisovnost	e) oční kontakt
b) hlasitost projevu	f) gestikulace
c) tempo a rychlost projevu	g) postoj
d) artikulace	

7) MLUVČÍ PŮSOBILI JAKO TÝM.

Kritérium č. 7 se ptá, zda je stanovisko opravdu výsledkem týmové spolupráce.

Předně rozhodčí zohledňuje, zda byli oba členové týmu v obhajobě svého společného stanoviska konzistentní. Řečníci jednoho týmu si napříč debatou nesmí protirečnit a nesmí se výrazně odchýlit od své původní strategie.

Kromě toho zohledňuje ale také jiné projevy týmové práce, a to např.:

- a) zda se oba řečníci týmu podíleli na dotazování,
- b) zda spolu řečníci povolenými způsoby během debaty komunikovali,
- c) zda tým využíval povolené množství času určeného ke krátké poradě před jednotlivými řečmi,
- d) zda se oba členové týmu navzájem podporovali, resp. zda se vůči sobě nechovali zle (neponižovali se, nenadávali si).

8) MLUVČÍ PODLOŽILI SVÉ STANOVISKO DŮKAZY

Kritérium č. 8 se ptá, do jaké míry týmy staví svá stanoviska na faktech a pozorování světa.

V debatě formátu Debatiáda je apelováno především na to, aby měly týmy zmapován aktuální stav věcí. Nemusí jej ve svém projevu široce představovat, musí být ale zřejmé, že ho znají. Problém, který týmy představují, totiž z aktuálního stavu věcí přímo vychází. A řešení je tak také přímou reakcí na něj.

Debatéři mají povinnost pracovat se světem v jeho opravdové podobě. Pokud jim některá jeho složka brání sestavit ideální stanovisko, neměli by ji zamlčet ani popřít, ale měli by své stanovisko upravit tak, aby bylo s aktuálním stavem věcí v souladu.

Pokud týmy své stanovisko dále důkazy nepodporují, neznamená to, že je jejich stanovisko neplatné, podpořené stanovisko je však silnějším stanoviskem.

Nutné je také hodnotit kvalitu důkazu. Lepší důkaz lze poznat podle toho, do jaké míry je:

- důvěryhodný, zvlášť pokud jde o zdroj: Pochází od odborníka? Není zaujatý?
- nový: Zvlášť pro aktuální témata platí: novější důkaz = lepší důkaz,
- podstatný: Důkaz musí skutečně podporovat tvrzení a debatér musí vysvětlit, jak jej podporuje,
- reprezentativní: Mělo by jít o většinovou situaci, nikoli o výjimku (zejm. u příkladů),
- identifikovatelný: Debatéři by měli mít na debatě k dispozici zdroj důkazu (bibliografickou citaci, webový odkaz). Rozhodčí má právo si po skončení debaty vyžádat přednesený důkaz (tj. plné znění článku včetně citace).

Skutečnosti obecně známé (tj. takové, které jsou součástí všeobecného přehledu průměrně vzdělané dospělé osoby) se nedokazují. Naproti tomu překvapivá, neintuitivní nebo kontroverzní tvrzení potřebují řádně dokázat.

K důkazům pouze fyzicky předvedeným rozhodčí příliš nepřihlíží. Důkazem nemusí být nutně fakt, nýbrž může jím být i logický rozbor (analýza: debatér vysvětlí, proč se věc musí logicky mít právě tak, jak tvrdí).

Za důkaz se považují také informace zjištěné pomocí vlastního výzkumu nebo jiného vlastního pozorování (např. dotazník ve škole u teze, která se týká stavu navštěvované školy nebo návštěva magistrátu a rozhovor s místním politikem u teze, která se týká stavu města). Takové důkazy hodnotí rozhodčí jako více než dostačující, ale nejčastěji tomu tak bude ve školním kole soutěže, kde se teze mohou týkat problémů konkrétní školy nebo konkrétní obce. Dotazník provedený mezi spolužáky nemá dostatečnou výpovědní hodnotu v celorepublikovém kole soutěže, protože tam se teze týkají celé České republiky nebo společnosti jako celku.

Zjevně nepravdivé informace rozhodčí nezohledňuje a upozorní tým, že není v pořádku je uvádět. Dojde-li k účelovému prezentování nepravdivých informací v míře, kdy je možné situaci hodnotit jako hrubé porušení Etického kodexu, může rozhodčí nechat tým kontumačně prohrát.